

BARBARA TOPLAK PEROVIČ,¹ LUKA MARTIN TOMAŽIČ²

Misel Dostojevskega in odrešilna funkcija kaznovalnih odškodnin

Izvleček: Prispevek obravnava ideje odrešenja, krivde in kazni v misli Dostojevskega. Osredotočen je zlasti na njegovo delo *Zločin in kazen* ter na *Brate Karamazove*. Stališča, ki jih Dostojevski izrazi zlasti z besedami Sonje in Zosime, avtorja uporabita za razreševanje teoretičnih dilem na pravnem področju. Tako na podlagi idej Dostojevskega in raziskav s področja psihologije zatrjujeta, da imajo kaznovalne odškodnine med drugim tudi odrešilno funkcijo. Glede njihove morebitne vpeljave sicer zagovarjata inkrementalni pristop. Prispevek prikaže, da je mogoče ideje, izražene v leposlovnih delih, uporabiti za razrešitev teoretskih dilem, ki se pojavljajo na drugih raziskovalnih področjih.

Ključne besede: Dostojevski, *Zločin in kazen*, *Bratje Karamazovi*, odrešenje, odškodninsko pravo

UDK: 821.161.1:34742

The Thought of Dostoevsky and the Redemptive Function of Exemplary Damages

Abstract: This article deals with the ideas of redemption, guilt and punishment in the thought of Dostoevsky. It focuses especially on his novels *Crime and Punishment* and *The Brothers Karamazov*. The authors use the views expressed by Dostoevsky especially

¹ Dr. Barbara Toplak Perovič je raziskovalka in višja predavateljica na Alma Mater Europaea – ECM. E-naslov: barbara.toplak@almamater.si.

² Dr. Luka Martin Tomažič je raziskovalec in asistent na Alma Mater Europaea – ECM. E-naslov: luka.tomazic@almamater.si.

through the words of Sonya and Zosima to solve theoretical dilemmas in the legal field. Based on the ideas of Dostoevsky on the one hand and on relevant psychological research on the other, they claim that exemplary damages may have a redemptive function. Regarding their potential implementation, an incremental approach is advised. The article shows that it is possible to use ideas expressed in works of literature to solve theoretical dilemmas which emerge in other fields of research.

Keywords: Dostoevsky, *Crime and Punishment*, *The Brothers Karamazov*, redemption, tort law

1. Uvod

V delih Dostojevskega se pojavlja ideja, da se posameznik lahko odreši s postopkom kaznovanja in pripoznanjem krivde.³ Ta prispevek proučuje ideje Dostojevskega, ki so relevantne za odrešenje s kaznijo. Te avtorja uporabita za boljše razumevanje področja prava, bolj specifično za razumevanje kaznovalnih odškodnin. Ideje Dostojevskega povežeta s krščanskim razumevanjem odrešenja. Uporabita tudi dognanja s področja psihologije, da pokažeta, kako lahko dosojanje odškodnin, ki presegajo višino dejansko nastale škode, doprinese k razvoju moralnega čuta pri posameznikih in pri skupinah ljudi.

Misel Dostojevskega je za razumevanje različnih institutov na področju prava lahko pomembna. V svojih delih je namreč večkrat izrazil inovativno razumevanje prava, ki pravni sistem in njegove elemente prikaže v bolj jasni luči. V tem smislu sta najbolj zanimivi

---

³ Rosenshield, 1998, 677.

deli *Zločin in kazen* ter *Bratje Karamazovi*. Podobne ideje, kot v teh dveh, sicer najdemo tudi v nekaterih drugih delih Dostojevskega. Glede kazni in odrešenja je treba izpostaviti Ponižane in razžaljene, kjer Nataša Ikmeneva verjame, da je srečo mogoče kupiti s trpljenjem.⁴

Povzemanje in poglobljena analiza celotne vsebine posameznih del Dostojevskega presega domet tega članka. Prispevek se v nadaljevanju osredotoča zgolj na tiste vidike njegovih izbranih del, ki so pomembni za razumevanje odrešilne funkcije kaznovalnih odškodnin. Takšen pristop je med drugim v skladu z Bahtinovimi filozofskimi idejami o 'polifoniji' in njeno povezavo z razumevanjem likov Dostojevskega. V delih slednjega po Bahtinu vsaka oseba govori s svojim glasom, ki je drugačen od glasov preostalih likov.⁵ V njegovih delih se manifestira dialoško razumevanje resnice.⁶ Izbrani pogledi likov Dostojevskega so v tem prispevku soočeni s *state of the art* pravne znanosti na področju odškodninskega prava.

Na podlagi relevantnih vidikov misli Dostojevskega je tako mogoče zatrditi, da je, zraven navedenih "tradicionalnih" funkcij odškodnin, pri kaznovalnih odškodninah navzoča še četrta, redemptivna ali odrešilna funkcija. Takšno stališče je navdahnjeno z idejo Dostojevskega o odrešilni funkciji kazni, ki je v tem prispevku po podobnosti uporabljena na odškodninskem področju.⁷ Kot skozi besede likov v *Zločinu in kazni* ter *Bratih Karamazovih* izrazi Dostojevski, je trpljenje povzročitelja, v povezavi s krivdo, lahko tisto, ki v dejanje povračila škode vnaša odrešilni element. Medtem ko odrešilna funkcija kazni pri Dostojevskem deluje *erga omnes* in odreši posameznika v odnosu družbe kot celote, je odrešilna funk-

⁴ McReynolds, 2008, 87.

⁵ Barani in Yahya, 2013, 1.

⁶ Glej Bakhtin, 1981.

⁷ Glej Harris, 2004, 62.

cija kaznovalnih odškodnin bolj omejena. Usmerjena je zlasti v razmerje *inter partes*, torej v razmerje med oškodovancem in povzročiteljem škode.

Da bi bila izkazana utemeljenost stališča o obstoju dodatne, odrešilne funkcije kaznovalnih odškodnin, je najprej predstavljeno individualistično razumevanje odrešenja v delih Dostojevskega, zlasti v povezavi s kaznovanjem in krivdo. Ugotovitve so nato aplicirane na odškodninsko področje, pri čemer so izpostavljene pomembne razlike med kaznovalnim pravom v ožjem smislu in kaznovalnimi odškodninami. Podrobneje je predstavljeno aktualno razumevanje funkcij kaznovalne odškodnine v domači in tuji pravni teoriji, saj je to v tem kontekstu nujno za ustrezno razumevanje relevantnosti idej Dostojevskega. V povezavi s tem je obravnavan tudi koncept krivde v odškodninskem pravu. Prav tako je prikazano, kakšen pomen ima v misli Dostojevskega osnovana ideja odrešilne funkcije kaznovalnih odškodnin za *de lege ferenda* ureditev področja. Pristop avtorjev je izrazito interdisciplinaren.

2. Kazen in odrešenje v misli Dostojevskega

Idejo odrešilnega namena kaznovalnega prava Dostojevski oblikuje med drugim v svojem delu *Zločin in kazen*.⁸ Najbolje je povzeta z besedami Sonje, ki Raskolnikovu, po njegovem priznanju umora, zabiča: "Sprejeti trpljenje in se z njim odkupiti – to je rešitev."⁹ Podobno misel Dostojevski izrazi skozi govor Porfirija Petroviča Raskolnikovu: "Prepričan sem celo, da se boste sami odločili in "sprejeli trpljenje"; ta hip mi ni treba verjeti na besedo, a boste sami prišli do tega spoznanja, kajti Rodion Romanovič, trpljenje je velika stvar; ne glejte mene, ki sem debel, ker ne živim v pomanj-

---

⁸ Sherry, 2003, 117.

⁹ Dostojevski, 2005, 468.

kanju, kljub temu pa vem: trpljenje ima svoj smisel.”¹⁰ Tudi po priznanju zločina sicer Raskolnikov še nekaj časa ostane prepričan, da ni napravil ničesar narobe. Šele po času, preživetem v zaporu, in Sonjini ljubezni sprejme svojo krivdo in njegov razum se preda notranjemu moralnemu čutu.¹¹ Podobno ugotavlja Krašovec, ki glede ideje Dostojevskega v *Zločinu in kazni* povzame, da naj človek, ki ima vest, trpi, če se zave svojega pregreška, saj da je v tem njegova kazen.¹² Melcheja in Shirley menita, da potovanje Raskolnikova od zločina do odrešenja slednjemu omogoči, da začne obnavljati svojo duševno dobrobit.¹³ Emerson kot bistvena vidi Sonjino sočutje in Raskolnikovo voljo, da ji verjame.¹⁴ Nekateri avtorji se sicer s takšno interpretacijo ne strinjajo in ocenjujejo, da Raskolnikov ni bil odrešen.¹⁵ Takšnemu pojmovanju se ni mogoče pridružiti. Dostojevski namreč prav s prikazom trpljenja in kesanja Raskolnikova zavrne dva filozofska vrednostna sistema, utilitarizem in nietzschejansko idejo o nadčloveku.¹⁶ Oba se izkažeta za pomanjkljiva v povezavi s človeku lastnim moralnim čutom. V kontekstu kaznovalnega prava se Dostojevski postavi na precej retributivno stališče, hkrati pa je njegova koncepcija izrazito individualistična.¹⁷

V *Bratih Karamazovih* Dostojevski še posebej poudarja vidike odrešenja, ki so zraven trpljenja povezani z denarjem. Mogoče je namreč trditi, da tako Zosima kot Ivan Karamazov o odrešenju raz-

---

¹⁰ Prav tam, 514-515.

¹¹ Burnham, 2002, 1232.

¹² Krašovec, 2017, 126.

¹³ Melcheja, Shirley, 2019, 405.

¹⁴ Emerson, 1998, xv.

¹⁵ Tucker, 2008, 216.

¹⁶ Leigh, 2010, 88.

¹⁷ Harris, 2004, 62.

mišljata kot o ekonomski transakciji.¹⁸ Zosima pri tem, podobno kot Sonja v *Zločinu in kazni*, med drugim poudarja odrešilni pomen kazni. Ta naj storilca odreši med drugim zaradi oblikovanja moralne zavesti: "... prava kazen, edina prava, edina strašna in pomirjujoča kazen, katere bistvo je v priznanju obstoja lastne vesti."¹⁹ Dostojevski skozi karakter Zosime s tem izraža prepričanje, da je vzbuditev vesti v storilcu pomembnejša od ponosa in od egoističnih interesov posameznika, pomembnejša pa je tudi od prava na splošno.²⁰ Mogoče je trditi, da kaznovalno pravo in njegove institute Dostojevski pojmuje zlasti kot primerno družbeno orodje za prebuditev moralnega čuta v posamezniku. Harris v takšnem razumevanju krivde in možnosti odrešenja skozi kazen vidi pri Dostojevskem izrazito individualističen pristop.²¹ Robertsova v svoji interpretaciji posebej poudarja pomen sprejetja trpljenja in možnost odrešenja s priznanjem.²²

Odrešenje je intimna izkušnja storilca. Dostojevski zavrača socialistično in komunistično razumevanje trpljenja in odrešenja.²³ Ni namreč človekovo okolje tisto, ki povzroča trpljenje, temveč ljudje sami. Zaradi tega se človek trpljenju ne more izogniti s političnimi ali ekonomskimi spremembami družbenega okolja.²⁴ Trpljenje, ki je posledica njegovih dejanj, lahko zgolj sprejme in se skozenj odreši. Čeprav Ivan Karamazov v *Bratih Karamazovih* v svojem razmišljanju zavrne vsako možnost odrešenja pred grozotami človeške izkušnje, obstaja pri Dostojevskem tudi drugi glas. Ta drugi glas je notranji glas človekove vesti. Prav ta vest lahko vodi posa-

---

¹⁸ McReynolds, 2008, 94.

¹⁹ Dostojevski, 2002, 64.

²⁰ Cicovacki, 2007, 282.

²¹ Harris, 2004, 62.

²² Roberts, 2018, 6.

²³ Ewald, 2011, 36.

²⁴ Prav tam.

meznika, da preseže strah pred smrtjo in nesmiselnim trpljenjem v povezanosti z nečim večjim, kar presega egoistični pogled na svet.²⁵ Čeprav je usoda Dimitrija Karamazova predstavljena bolj dvoumno, kot usoda Raskolnikova v *Zločinu in kazni*, je mogoče njegovo zaporno kazen interpretirati kot trpljenje, ki ga mora prevzeti nase.²⁶ Dimitrij Karamazov na koncu doseže odrešenje prav zato, ker išče trpljenje.²⁷ Takšno trpljenje pri Dostojevskem sicer ni iracionalno, kot na primer mazohizem ali mučenje. Je odrešilno in obnavljajoče se trpljenje, ki je posledica ljubezni.²⁸

Pojmovanje krivde in odrešenja pri Dostojevskem je v veliki meri inovativno. Vendarle pa je v njegovi misli mogoče najti krščansko jedro. Sam je namreč trdil, da je vero dosegel skozi 'veliki ogenj dvomov'.²⁹ V *Zločinu in kazni* krščanski vidik uteleša Sonja. Leigh glede tega izpostavlja zlasti dva odlomka.³⁰ V prvem Sonja Raskolnikovu bere del *Evangelija po Janezu*, ki govori o oživitvi Lazarja.³¹ Zdi se, da to počne z namenom, da bi v Raskolnikovu vzbudila upanje v nebeško kraljestvo in možnost odrešenja.³² Dostojevski potrди krščansko naravo svojih vrednot tudi v zaključku dela, ko se Raskolnikov z Novo zavezo v roki vpraša o Sonji: "Kaj je mogoče, da njeno prepričanje odslej ne bi bilo tudi moje prepričanje? Vsaj njena čustva, njene želje, njeno hotenje ..." ³³ Raskolnikov je v tem smislu podoben Lazarju – kot je bil Lazar odrešen v nebesih, bo lahko

---

²⁵ Cicovacki, 2007, 282.

²⁶ Rosenshiel, 1998, 677.

²⁷ McReynolds, 2008, 163.

²⁸ Leigh, 2010, 92.

²⁹ Jones, 2002, 150.

³⁰ Prav tam, 88–89

³¹ Dostojevski, 2005, 367–369.

³² Leigh, 2010, 88–89

³³ Dostojevski, 2005, 615.

odrešen tudi on sam.³⁴ V *Bratih Karamazovih* krščanske vrednote glede odrešenja uteleša Zosima. Kot izhodišče svojim stališčem jemlje Kristusovo pravilo, da je treba ljubiti svojega soseda, kot ljubiš samega sebe. Trpljenje v kazni je pri Dostojevskem v tem smislu simbolična smrt, vstajenje in ponovno rojstvo resničnega in svobodnega človeškega bitja.³⁵

Obstoj tovrstnega odrešenja v povezavi s kaznijo sicer potrjujejo tudi raziskave s področja psihologije, kar kaže na izjemno psihološko intuicijo Dostojevskega. Prvi vidik odrešenja storilca je pripoznanje in ponotranjenje zmotnosti lastnega ravnanja. Dill in Darwall ta proces pri storilcih razumeta večstopenjsko:

- storilec sprejme dejstvo, da je ravnal narobe in je kriv;
- verjame ne zgolj, da je kriv, temveč to krivdo tudi občuti;
- ponotranji pravilo, ki ga je kršil in je torej manj verjetno, da ga bo kršil v prihodnje;
- prizna svojo krivdo drugim ljudem;
- opravi aktivnosti, ki povečajo verjetnost prihodnjega upoštevanja kršenega pravila;
- sprejme kazen za svoje ravnanje;
- kompenzira žrtve svojega ravnanja.³⁶

Potencialne pozitivne psihosomatske posledice doseženega odrešenja (za storilca) z jungovskega vidika izpostavlja Smith. Odrešenje s sprejemanjem kazni in lastne odgovornosti povezuje z zmanjšanjem fizičnih simptomov psiholoških težav, ki izhajajo iz stanja neprilagojenosti pred sprejetjem osebne odgovornosti in krivde.³⁷

---

³⁴ Myers, 2014, 9.

³⁵ McReynolds, 2008, 172.

³⁶ Dill, Darwall, 2014, 40–83.

³⁷ Smith, 1950, 405.

Drugi vidik je v smislu psihologije povezan s širšimi pozitivnimi družbenimi učinki, zlasti odpuščanjem, ki zmanjšuje napetost v medosebnem odnosu žrtve in storilca. Fehr, Gelfand in Nag v metaanalizi ugotavljajo visoko stopnjo korelacije med opravičilom storilca in odpuščanjem žrtve.³⁸ Na podlagi te in več dodatnih študij Dill in Darwall ugotavljata, da je resnično odpuščanje mogoče zgolj, kadar storilec pripozna svojo krivdo, se opraviči ali ponudi plačilo odškodnine, skratka se na tak ali drugačen način pokesa.³⁹

Takšno pojmovanje je pomembno za kaznovalno pravo na splošno. V tem smislu presega zgolj problematiko kaznovalnih odškodnin, obravnavano v tem prispevku. Gre namreč za redko poudarjan vidik kazenskega, prekrškovnega in drugih oblik kaznovalnega prava, ki pa zasluži posebno obravnavo, zlasti zaradi poudarka na rehabilitaciji, ob hkratnem sprejemanju retributivnih vidikov kaznovanja.⁴⁰

3. O kaznovalnih odškodninah

Na splošno institut odškodnine izhaja iz temeljnega pravnega načela prepovedi povzročanja škode.⁴¹ Gre za prepoved aktivnih ali pasivnih ravnanj, s katerimi se utegne povzročiti škoda in velja tako za poslovna kot za neposlovna razmerja.⁴² Temu temeljnemu civilizacijskemu načelu je genealoško mogoče slediti daleč v preteklost. Že v starorimskem pravu se odraža na primer v temeljnem načelu kulturnega obnašanja *primum non nocere*.⁴³ Kaznovalne odškodnine, kot podvrsta odškodnin, so v kontinentalnem pravu izjema

---

³⁸ Fehr in drugi, 2010, 894–914.

³⁹ Dill, Darwall, 2014, 42.

⁴⁰ Edwards, 2018.

⁴¹ OZ, 10. člen

⁴² Krajnc, 2003, 122.

⁴³ Prev.: “Zlasti ne škodovati.”

in ne pravilo. Doktrina jim pogosto nasprotuje.⁴⁴ V slovenskem pravnem redu so kot civilna kazen vpeljane na področju varstva poslovne skrivnosti⁴⁵ in na področju avtorskega prava.⁴⁶ Sodobna teorija običajno poudarja dve temeljni funkciji odškodnin. Primarna je izravnalna, sekundarna pa odvrčilna funkcija.⁴⁷ Pri kaznovanih odškodninah, ki so posebej značilne za pravne rede anglosaške družine, je prisotna tudi kaznovalna funkcija.⁴⁸

Kaznovalne odškodnine, ki jih nameravamo podrobneje raziskati z uporabo idej Dostojevskega, so značilne zlasti za pravne rede anglosaške družine.⁴⁹ V ameriškem sistemu se imenujejo “punitive damages”. Razumljene so kot odškodnine (razen nadomestilnih in nominalnih odškodnin), ki so dosojene zoper toženke ali tožence, da bi se jih kaznovalo za nezaslišana ravnanja, in da bi se njih ali druge pravne subjekte odvrnilo od podobnih ravnanj v prihodnosti.⁵⁰ Ameriška teorija kot temeljna razloga za vpeljavo kaznovanih odškodnin običajno pojmuje njihovo kaznovalno in močnejšo (od običajnih, “nekaznovanih” odškodnin) odvrčilno funkcijo.⁵¹ V državah Commonwealtha se običajno imenujejo “exemplary damages”. V teh državah so kaznovalne odškodnine sicer bolj kontroverzna tema. Njihovo dosojanje je v teoriji in praksi veliko bolj omejeno kot v ameriškem sistemu.⁵² Če navedemo primeroma, v

---

⁴⁴ Pavčnik, 2011, 1275-1284.

⁴⁵ ZPosS, 10. člen.

⁴⁶ ZASP, 168. člen. Sodna praksa civilne kazni razume kot kaznovalne odškodnine. Glej VSL sodba I Cp 2628/2012.

⁴⁷ Jadek Pensa, 2003a, 665; Plavšak, 2003, 716; Toplak Perovič, 2017, 33-35.

⁴⁸ Lampe, 2004, 87-88, Toplak Perovič, 2017, 36-37.

⁴⁹ Glej Taliadoros, 2016, 251-302.

⁵⁰ Klass, 2007, 107.

⁵¹ Sharkey, 2003, 347, 356-57.

⁵² Phang, Lee, 2003, 32.

britanskem pravu jih načeloma sploh ni dovoljeno dosoditi v primeru škod, ki nastanejo kot posledica kršitve pogodbe.⁵³

Kontinentalni pravni redi so do njih načeloma odklonilni, čeprav je treba ugotoviti, da nekatere države poznajo odškodnine, ki presegajo višino dejansko nastale škode.⁵⁴ Tako je ena izmed redkih izjem poljski pravni red, ki pozna kaznovalne odškodnine na področju avtorskega prava.⁵⁵ Nemško pravo kaznovalnih odškodnin imensko ne pozna, čeprav v njem obstajajo kaznovalni elementi, zlasti kar se tiče prisojanja povišanih odškodnin v primeru kršitev osebnostnih pravic.⁵⁶ Nekateri avtorji sicer zatrjujejo, da se anglosaško in kontinentalno pojmovanje odškodnin zblížujeta. V pravnih redih anglosaške družine se tako pojavljajo težnje po omejitvi višine kaznovalnih odškodnin. V kontinentalno pravo zakonodajalci po drugi strani vnašajo vedno več kaznovalnih elementov.⁵⁷

Varlova ugotavlja, da so elementi kaznovalnih odškodnin prisotni tudi v slovenskem pravu, in sicer zlasti na področjih objektivizacije nepremoženjske škode in pri odmeri odškodnine glede na krivdo povzročitelja.⁵⁸ Vuksanovič izpostavlja primere iz sodne prakse, kjer so sodišča dosodila odškodnine s kaznovalnimi elementi.⁵⁹

Tovrstnim razumevanjem, ki izpostavlja posamezne kaznovalne elemente odškodnin v slovenskem pravu in zatrjujejo, da slovensko pravo kaznovalnih odškodnin ne prepoveduje, je mogoče pritrditi. Vendarle pa zgornja stališča pri razpravi zanemarjajo po-

---

⁵³ Mills, 2019, 175.

⁵⁴ Toplak Perovič, 2017, 51.

⁵⁵ Barta/Markiewicz, 2016, čl. 79; Toplak Perovič, 2017, 51. Glej tudi Fausten, Hammersfahr, 2012.

⁵⁶ Toplak Perovič, 2017, 53

⁵⁷ Georgiades, 2005, 162.

⁵⁸ Varl, 2016, 239-240.

⁵⁹ Vuksanovič, 2011, 11-13.

membno dejstvo, da imamo v slovenskem pravu neposredno vpejlane odškodnine, ki presejajo dejansko povzročeno škodo. Gre za civilne kazni na področju avtorskega prava in na področju varstva poslovne skrivnosti. Glede na to, da se znesek odškodnine poveča za večkratnik dejansko nastale škode, je očitno, da sta pri teh odškodninah prisotna tako kaznovalni kot tudi močnejši odvračilni element. Kaznovalni element je razviden že iz samega poimenovanja teh odškodnin kot "civilnih kazni". Močnejši namen zakonodajalca po odvračanju je prisoten, saj višja odškodnina za povzročitelja predstavlja večje finančno breme in bo torej vsaj načelno bolj verjetno odvrnila tudi premožnejše storilce od prihodnjih škodnih ravnanj. Smiselno enako glede narave civilnih kazni v kontinentalnih sistemih ugotavlja tudi Meurkens.⁶⁰ Tudi slovenska sodna praksa sicer civilne kazni pojmuje kot vrsto kaznovalnih odškodnin. Tako je Višje sodišče v Ljubljani v Sodbi I Cp 2628/2012, z dne 19. decembra 2012, jasno zapisalo: "Civilna kazen zaradi svoje specifične ureditve, ki nakazuje na njeno preterično naravo penalne oziroma kaznovalne odškodnine, zastara po pogoji, ki veljajo za odškodninske terjatve."⁶¹

Temeljni argumenti, zoper kaznovalne odškodnine v kontinentalnem pravu, so zahteva po ločitvi kazenskega in civilnega prava, pojmovanje kaznovalnih odškodnin kot neutemeljene obogatitve oškodovanca ter trditve, da so kaznovalne odškodnine v kontinentalnih pravnih redih načeloma nepotrebne. Odvečne naj bi bile zlasti zaradi bolj razvitega sistema prekrškovno-pravnega varstva.⁶²

Varlova se glede argumenta potrebe po ločitvi kazenskega in civilnega prava opira na nemško sodno prakso. Problematizira

---

⁶⁰ Glej Meurkens, 2014, 207-248.

⁶¹ Glej VSL sodba I Cp 2628/2012

⁶² Glej Meurkens, 2014, 187-200.

zlasti pomanjkanje ustreznih jamstev, ki bi morala biti prisotna v postopkih kaznovalne narave.⁶³ Pri kaznovalnih odškodninah je torej prisotna nevarnost zdrsa v arhaično pravno kulturo mešanja kazni in nadomestila.⁶⁴

Manj prepričljiv je argument, ki ga zastopa Polajnar Pavčnikova, in sicer, da gre za neupravičeno obogatitev oškodovanca.⁶⁵ V veliki meri gre namreč za vprašanje vrednot. Kot ugotavlja Beever, je obogatitev oškodovanca pri kaznovalni odškodnini neupravičena zgolj, če odškodninsko pravo *a priori* razumemo zgolj v funkciji izravnave in ne v funkciji kaznovanja.⁶⁶ Gre torej zlasti za razlike v vrednotah in v posledičnem oblikovanju normativnih kategorij v kontinentalnih in anglosaških pravnih redih. V vsakem primeru je argument o neupravičeni obogatitvi lahko podvržen humeovski kritiki izpeljave najstva iz biti.⁶⁷ Iz tega, da je temeljna funkcija odškodninskega prava izravnava, namreč tak argument logično zmotno izpelje sklep, da je posledično *inter partes* kompenzacija na kaznovalni podlagi *de lege ferenda* nedopustna.

Tretja izmed glavnih skupin argumentov proti vpeljavi kaznovalnih odškodnin se nanaša na drugačno pravno kulturo v kontinentalnih pravnih redih. Ta v primerjavi z anglosaškim pristopom zagotavlja višjo raven varstva pravic posameznikov, zlasti v smislu prekrškovno-pravnega normiranja zakonodajalca. Kaznovalna funkcija odškodnin tako naj ne bi bila potrebna. Takšno stališče z obsežno analizo kontinentalnih sistemov prepričljivo zavrne Toplak Perovičeva. Ugotavlja namreč, da zgolj javnopravno varstvo v državah EU, med drugim v Republiki Sloveniji, na nekaterih področjih nima

---

⁶³ Varl, 2016, 238–239, 259.

⁶⁴ Koziol, 2008, 756.

⁶⁵ Pavčnik, 2011, 1275.

⁶⁶ Beever, 2008, 297.

⁶⁷ Harris, 2004, 18.

ustreznega odvračilnega učinka.⁶⁸ Podobno ugotavlja tudi Weingerlova, posebej z ozirom na področje varstva konkurence v Evropski uniji.⁶⁹

4. Kaznovanje in odrešilna funkcija odškodnin

Odrešilna funkcija kaznovanja, ki jo v svojih delih izraža Dostojevski, je relevantna tudi za razumevanje kaznovalnih odškodnin. Kot bo prikazano, je tesno povezana z njihovo kaznovalno funkcijo, ki jih tudi razločuje od drugih oblik odškodnin, ki nimajo kaznovalnih in odrešilnih elementov. V primerjavi z odrešilno funkcijo kaznovalnega prava *strictu sensu*, obstaja razlika v obliki krivde, ki je pogosteje malomarnost. Pomembno v tem smislu je, da kaznovalne odškodnine v marsikaterem pogledu spadajo v sfero kaznovalnega prava. Tudi če ne bi spadale, je pri njih še vedno prisoten kaznovalni element, ki retribucijo, v skladu z idejami Dostojevskega, povezuje z možnostjo odrešenja. Takšno odrešenje je sicer bližje civilističnemu razumevanju. Gre namreč za zasebni odnos *inter partes* med odškodovancem in povzročiteljem škode, za razliko od javno-pravnega odnosa pri drugih oblikah kaznovanja.

Odrešilna funkcija kaznovalnih odškodnin je torej tesno povezana s kaznovalno funkcijo, kljub temu pa se od nje pomembno razlikuje. Namen kaznovalne funkcije je retributiven. Odrešilna komponenta za razliko od nje izraža idejo, da naj bo pri storilcu skozi kaznovanje vzbujen moralni čut. V tem smislu bo povzročitelj škode podoben Dimitriju Karamazovu. Naložitev plačila odškodnine je namreč mogoče razumeti kot trpljenje, ki ga mora, zaradi svojega škodnega ravnanja, prevzeti nase.⁷⁰

---

⁶⁸ Toplak Perovič, 2017, 445–446.

⁶⁹ Glej Weingerl, 2017.

⁷⁰ Rosenshield, 1998, 677. Poglobljeno o filozofskih vidikih prostovoljnega sprejemanja trpljenja glej Svetlič, 2015.

To velja tudi za skupine ljudi. Zlasti gre to zaznati pri podjetjih v smislu sprememb korporativne kulture. Notorni so namreč primeri, kjer je prišlo do bistvenih sprememb v zavedanju in delovanju organizacij po naložitvi plačila kaznovalne odškodnine s strani pristojnega sodnega telesa.⁷¹ Višina odškodnine naj bi bila pri tem individualizirana. Bila naj bi takšna, da subjekt odvrča od ponovitev podobnih ravnanj.⁷² Pri tem ni mogoče govoriti zgolj o pragmatičnem ravnanju povzročitelja škode. Kot je razvidno iz zgoraj omenjenih primerov, lahko pri posamezniku ali skupini posameznikov ustrezno odmerjena kaznovalna odškodnina dejansko porodi zavedanje o njegovi ali njihovi moralni odgovornosti, podobno, kot je kazen porodila zavedanje o moralni odgovornosti Raskolnikova. Takšne spremembe v moralnem vrednotenju posameznika imajo seveda tudi širši pozitivni družbeni vpliv, zaradi česar je tem bolj mogoče govoriti o odrešilni naravi kaznovalnih odškodnin.

Krivda pri kaznovalnih odškodninah se sicer pomembno razlikuje od krivde v kazenskem pravu. Medtem ko je v kazenskem pravu temeljna oblika naklep, je pri odškodninah na splošno temeljna oblika (podobno kot v prekrškovnem pravu)⁷³ malomarnost. Dostojevski odrešilni element kaznovanja povezuje z obstojem krivde.⁷⁴ Pri tem se moramo zavedati, da gre za enakopisnici. Pomena krivde, kot se uporablja v pravnem žargonu, ni mogoče enačiti s pomenom krivde pri Dostojevskem, čeprav se deloma prekrivata. Prvi namreč izraža odnos storilca do dejanja v trenutku storitve, drugi pa moralni čut, ki ga dejanje pri storilcu vzbudi zlasti po njegovem dokončanju. Presek obeh pomenov, ki je pomemben za razumevanje odrešilne funkcije kaznovalnih odškodnin, je možnost,

---

⁷¹ Toplak Perovič, 2017, 40–45.

⁷² Prav tam, 45.

⁷³ Jadek Pensa, 2003b, 797–799.

⁷⁴ Glej Dostojevski, 2005.

da subjekt dejanje, ki je podlaga za prisojo kaznovalne odškodnine, ovrednoti v luči lastne moralne zavesti. S takšnim vrednotenjem doseže spremembo prihodnjih ravnanj. Nastala sprememba ni zgolj mehanično delovanje iz strahu, temveč dejansko moralno zavedanje, ki preveva celega človeka. V primeru organizacij je to zavedanje, ki lahko doseže spremembo v organizacijski kulturi skupine ljudi.⁷⁵

Kaznovalne odškodnine je mogoče umestiti na mejo med civilnim in kaznovalnim pravom. Nekateri teoretiki jim pripisujejo prvenstveno civilno, spet drugi zlasti kaznovalno naravo.⁷⁶ Njihova kaznovalna funkcija jim daje očitne elemente kaznovalnega prava, ki niso tipični za klasična civilnopravna razmerja. Tudi njihov namen naj bi bil ne zgolj povrnitev škode, temveč tudi kaznovanje in splošna ter posebna prevencija.

Ne glede na to, ali kaznovalne odškodnine pojmujejo kot del kaznovalnega prava *strictu sensu*, je torej nesporno, da imajo očitne kaznovalne elemente. Prav ti kaznovalni elementi pa, v skladu s pojmovanjem Dostojevskega, omogočajo udejanjenje ideje odrešitve skozi kazen. Kjer je prisotna kazen, je po Dostojevskem možno odrešenje. Takšno odrešenje in vzbuditev moralnega čuta v povzročitelju škode z naložitvijo odškodnine, ki naj jo poravna, se sicer razlikuje od tipičnega kazenskopravnega razmerja. V kazenskem (in tudi prekrškovnem pravu) je razmerje vzpostavljeno med državo in subjektom, ki je kršil normo. Ob naložitvi plačila kaznovalne odškodnine je na drugi strani izražen *inter partes* odnos med povzročiteljem škode in oškodovancem. Vlogo upnika je v tem smislu mogoče razumeti kot bližjo vlogi Sonje, ki Raskolnikova spodbuja h kesanju in mu s tem pomaga, da se odreši, kot pa vlogi Porfirija Petroviča, ki je predstavnik oblasti.

---

⁷⁵ Glej Schein, 1985.

⁷⁶ Meurkens, 2014, 179.

Morebitna trditev, da je sam obstoj odrešilne funkcije kaznovalnih odškodnin argument v korist njihove vpeljave v kontinentalnih redih, je sicer neustrezna. Lahko je namreč podvržena humeovski kritiki izpeljave dolžnostnih ravnanj iz obstoja določenih dejstev.⁷⁷ Ideja, da je možnost odrešenja skozi kazen na področju odškodninskega prava sama po sebi dobra, ne more biti (v smislu formalne logike) izpeljana iz samega obstoja odrešilnih elementov kaznovalnih odškodnin. Tako je potrebna presoja, kje v odškodninskem pravu potrebujemo več in kje manj možnosti odrešenja povzročiteljev škode skozi kazen. Gre zlasti za primere, kjer so njihova škodna ravnanja izrazito zavržna, hkrati pa ne dosegajo standarda družbene škodljivosti, ki bi upravičeval aktivacijo sistema kazenskega ali prekrškovnega prava.

Poglavitni pomislek, ki ostaja, je problematika ustavno zagotovljenih jamstev na področju represivnih aktivnosti države. Ne glede na morebitno možnost, da kaznovalne odškodnine pri povzročiteljih škode vzbudijo moralni čut, ki se ob izreku nekaznovalnih vrst odškodnin ne bi porodil, je namreč nujno spoštovanje procesnih upravičenj, ki predstavljajo civilizacijsko pridobitev. Razumevanje sodobnega kazenskega prava je v tem smislu manj procesno represivno, kot je razumevanje odrešenja skozi postopek kaznovanja pri Dostojevskem.⁷⁸ Zgolj primeroma v zvezi s tem navajamo domnevo nedolžnosti, koncept sadeža zastrupljenega drevesa, pravico do zaslišanja prič in t. i. Miranda pouk. V tem smislu so posebej relevantna stališča Evropskega sodišča za človekove pravice.⁷⁹ Meurkens jih podrobno analizira in pri tem uporabi logiko treh kriterijev iz primerov Engel proti Nizozemski,⁸⁰ Öztürk proti Nemčiji⁸¹ in Lutz proti

⁷⁷ Harris, 2004, 18.

⁷⁸ Glej Maspero, 2017, 249–258.

⁷⁹ Glej Council of Europe, 2019.

⁸⁰ ESČP, 1976.

⁸¹ ESČP, 1984.

Nemčiji.⁸² Te alternativne kriterije nato aplicira na področje kaznovanih odškodnin. Gre za vprašanje, ali je posamezno dejanje uvrščeno v sfero nacionalnega kaznovalnega prava, vprašanje narave kršitve in vprašanje resnosti sankcij, ki je lahko izrečena storilcu.⁸³ V svojem stališču se opre na primer Jussila proti Finski⁸⁴ in trdi, da je pomanjkanje določenih varoval, ki so sicer prisotne v kazenskem pravu, lahko dopustno. Kaznovalne odškodnine namreč izrekajo sodniki v civilnih postopkih. V njih ni prisotnih tako drastičnih postopkovnih možnosti poseganja v upravičenja posameznikov kot v kazenskih postopkih. Dodatno je finančna sankcija, kolikor koli visoka, povezana z manj stigme in poseganja v sfero posameznika kot zaporna kazen. Vse to bi lahko, v skladu s prakso Evropskega sodišča za človekove pravice, upravičevalo izrekanja kaznovanih odškodnin v civilnih postopkih, kljub pomanjkanju klasičnih kazensko-pravnih postopkovnih varoval.⁸⁵

V vsakem primeru gre, pri morebitnem vpeljevanju kaznovanih odškodnin v kontinentalne sisteme, zagovarjati inkrementalni pristop.⁸⁶ Pri tem so relevantne ugotovitve sistemske teorije.⁸⁷ Kadar gre za posege v kompleksen družbeni sistem, ki relativno dobro deluje, je smiselno posegati previdno, s tresočo se roko.⁸⁸ Zaradi omejenosti človekove zmožnosti analiziranja kompleksnih družbenih odnosov v povezavi z normativnimi sistemi bodo namreč pri takšnem poseganju praviloma nastale nepredvidene stranske posledice. Zavedanje o obstoju četrte, odrešilne funkcije kaznovanih

---

⁸² ESČP, 2006.

⁸³ Meurkens, 2014, 181; Council of Europe, 2019, 9.

⁸⁴ Meurkens, 2014, 181.

⁸⁵ Prav tam, 182.

⁸⁶ Glej Jones, Norton, 2013.

⁸⁷ Glej Luhmann, 1984.

⁸⁸ Jenull, 2015, 14.

odškodnin je torej lahko zgolj dodaten argument in pomislek, ki naj bolje informira odločanje o vpeljavi odškodnin, ki presegajo vrednost dejansko nastale škode.

5. Sklep

Ugotoviti gre, da je misel Dostojevskega v delih, v katerih se nanaša na odrešenje in kazen, relevantna za razumevanje kaznovalnih odškodnin. Njegova ideja, da kazen na storilca (deloma in posredno pa tudi na žrtev) lahko deluje odrešilno, je podkrepljena z relevantnimi psihološkimi raziskavami. Pri Dostojevskem je takšna misel izražena zlasti v liku Sonje v *Zločinu in kazni* ter v liku Zosime v *Bratih Karamazovih*. Pojmovanje odrešenja pri Dostojevskem je v svojem bistvu krščansko.

Pri kaznovalnih odškodninah je odrešenje povzročitelja škode mogoče zaradi obstoja kaznovalne funkcije tovrstnih odškodnin, ki presegajo dejansko nastalo škodo. V tem smislu kaznovalne odškodnine nimajo zgolj civilno-pravne narave, temveč se v marsikaterem pogledu približujejo sferi kaznovalnega prava. Za razliko od javnopravnega odnosa pri drugih oblikah kaznovanja, sodišča s prisojanjem kaznovalnih odškodnin vzpostavljajo *inter partes* odnos med oškodovanci in povzročitelji škode.

Sklepno gre torej ugotoviti, da je možnost odrešenja s sprejetjem kazni premalo poudarjana podredna funkcija odškodnin, ki presegajo dejansko nastalo škodo. Zavedanje o obstoju odrešilne funkcije kaznovalnih odškodnin je lahko pomemben dodaten argument pri odločanju o utemeljenosti vpeljave kaznovalnih odškodnin v posameznem nacionalnem pravnem redu.

Možnost nadaljnjih raziskav je predvsem v bolj poglobljeni analizi psiholoških in teoloških vidikov odrešenja v povezavi s kaznovalnimi odškodninami. Smiselna bi bila tudi raziskava širše uporabnosti idej Dostojevskega za kaznovalno pravo na splošno. Čeprav

je bilo na to temo opravljenih že kar nekaj raziskav, so te namreč zanemarjale možnost odrešenja (in s tem povezanih družbeno pozitivnih učinkov) s plačilom odškodnine, ki presega dejansko nastalo škodo. Zlasti zanimive v tem kontekstu se zdijo potencialne spremembe organizacijskih kultur podjetij, ki jim je naloženo plačilo tovrstnih odškodnin. Prispevek je dodatno primeroma prikazal, da je mogoče ideje, izražene v leposlovnih delih, v določenih okoliščinah uporabiti za analizo vprašanj, s katerimi se soočajo raziskovalci na povsem drugih področjih.

Bibliografija

- BAKHITIN, M. M. (1981): *The Dialogic Imagination: Four Essays*, Holquist, M., ur., Austin in London, University of Texas Press.
- BARANI, F., YAHYA, W. R. W. (2013): "Rani Manicka's Touching Earth: A True Polyphonic Novel", *Sage Open*, let. 3, št. 3, 1-9.
- BARTA, J., MARKIEWICZ, R. (2016): *Pravo autorskie*, Varšava; Gdansk, Wolters Kluwer Polska.
- BEEVER, A. (2008): "Justice and Punishment in Tort: A Comparative Theoretical Analysis", v: Rickett, C. E. F., ur., *Justifying Private Law Remedies*, Oxford; Portland, Hart Publishing.
- BURNHAM, W. (2002): "Review: The Legal Context and Contributions of Dostoevsky's Crime and Punishment", *Michigan Law Review*, let. 100, št. 6, 1227-1248.
- CICOVACKI, P. (2007): "On the Central Motivation of Dostoevsky's Novels", *Janus Head*, let. 10, št. 1, 277-292.
- COUNCIL OF EUROPE (2019): *Guide on Article 6 of the Convention - Right to a fair trial (criminal limb)*, Luksemburg, Council of Europe.
- DILL, B., DARWALL, S. (2014): "Moral Psychology as Accountability", v: D'Arms, J., Jacobson Justin D., ur., *Moral Psychology and*

Human Agency: Philosophical Essays on the Science of Ethics, Oxford, Oxford University Press, 40–83.

DOSTOEVSKY, F. M. (2002): *The Brothers Karamazov: A Novel in Four Parts with Epilogue*, New York, Farrar, Straus and Giroux.

DOSTOJEVSKI, F. M. (2005): *Zločin in kazen*, Ljubljana, INTELEGO.

EMERSON, C. (1998): "Foreword", v: Fanger, D., *Dostoevsky and Romantic Realism: A Study of Dostoevsky in Relation to Balzac, Dickens and Gogol*, Evanston, Northwestern University Press, ix–xvi.

EDWARDS, J. (2018): "Theories of Criminal Law", v: Zalta, E. N., ur., *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Stanford, Metaphysics Research Lab, Stanford University.

ESČP (1976): *Sodba v zadevi Engel in drugi proti Nizozemski*, Luksemburg.

ESČP (1984): *Sodba v zadevi Özturk proti Zvezni Republiki Nemčiji*, Luksemburg.

ESČP (2006): *Sodba v zadevi Jussila proti Finski*, Luksemburg.

EWALD, E. J. (2011): *The Mystery of Suffering: The Philosophy of Dostoevsky's Characters*, Hartford, Trinity College.

FAUSTEN, T.; HAMMERSFAHR, R. (2012): *Punitive Damages in Europe: Concern, Threat or Non-Issue?*, Armonk, Swiss Re.

FEHR, R., GELFAND, M. J., NAG, M. (2010): "The road to forgiveness: A meta-analytic synthesis of its situational and dispositional correlates", *Psychological Bulletin*, let. 136, št. 5, 894–914.

GEORGIADES, G. (2005): "Punitive Damages in Europe and the USA: Doctrinal Differences and Practical Convergence", *Revue Helénique de Droit International*, let. 58, 145–163.

HARRIS, J. W. (2004): *Legal Philosophies*, 2. izdaja, Oxford, Oxford University Press.

JADEK PENSA, D. (2003a): "Povzročitev škode: Uvodni komentar k oddelku", v: Juhart, M., Plavšak, N. ur., *Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del)*, 1. knjiga, Ljubljana, GV Založba, 665–683.

- JADEK PENSA, D. (2003b): "Kdaj je podana krivda (135. Člen)", v: Juhart, M., Plavšak, N. ur., *Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del)*, 1. knjiga, Ljubljana, GV Založba, 795–802.
- JENULL, H. (2015): "Drugi in bližnji v kazenski zakonodaji: dvomi o pomenu pojmov pri kaznivem dejanju zalezovanja in širše.", *Pravna praksa*, let. 34, št. 36/37, 14–18.
- JONES, B., NORTON, P. (2013): *Politics UK*, 8. izdaja, London, Routledge.
- JONES, M. V. (2002): "Dostoevskii and Religion", v: Leatherbarrow, W. J., ur., *Cambridge Companion to Dostoevskii*, Cambridge, Cambridge University Press, 148–174.
- KLASS, A. B. (2007): "Punitive Damages and Valuing Harm", *Minnesota Law Review*, let. 92, 83–160.
- KOZIOL, H. (2008): "Punitive Damages – A European Perspective", *Louisiana Law Review*, let. 68, št. 3, 741–764.
- KRAJNC, V. (2003): "Prepoved povzročanja škode (10. člen)", v: Juhart, M., Plavšak, N., ur., *Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del)*, 1. knjiga, Ljubljana, GV Založba, 122.
- KRAŠOVEC, J. (2017): "Kazen od naravnega zakona pravičnosti do osebnega odpuščanja", *Bogoslovni vestnik*, let. 77, št. 1, 117–129.
- LAMPE, R. (2004): *Sistem pravice do zasebnosti*, Ljubljana, Bonex.
- LEIGH, D. J. (2010): "The Philosophy and Theology of Fyodor Dostoevsky", *Ultimate Reality and Meaning*, let. 33, št. 1–2, 85–103.
- LUHMANN, N. (1984): *Soziale Systeme: Grundriß einer allgemeinen Theorie*. Berlin, Suhrkamp.
- MASPERO, G. (2017): "People of mercy: theological laicity in The Brothers Karamazov", *Church, Communication and Culture*, let. 2, št. 3, 249–258.
- MCREYNOLDS, S. (2008): "You Can Buy the Whole World: The Problem of Redemption in the Brothers Karamazov", *The Slavic and East European Journal*, let. 52, št. 1, 87–111.

- MELCHEJA, E. D. R., SHIRLY, S. (2019): "From Torment to Redemption: A Reading of Fyodor Dostoevsky's Crime and Punishment", *Language in India*, let. 19, št. 5, 400-406.
- MEURKENS, R. C. (2014): *Punitive damages: the civil remedy in American law, lessons and caveats for continental Europe*, Deventer, Wolters Kluwer Business.
- MILLS, A. (2019): "Recognition of Punitive Damages in the United Kingdom", v: Bariatti, C., Fumagalli, ur., *Punitive Damages and European Private International Law: State of the Art and Future Developments*, Padova, CEDAM, 173-200.
- MYERS, L. C. (2014): *Crime and Punishment in Translation: Raskolnikov Redeemed*, Providence, Providence College.
- Obligacijski zakonik (OZ)*, Uradni list RS, št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631.
- PAVČNIK, A. P. (2011): "Prava mera odškodninskega prava", *Podjetje in delo*, let. 2011, št. 6-7, 1275-1284.
- PHANG, A., LEE, P. (2003): "Exemplary Damages. Two Commonwealth Cases", *The Cambridge Law Journal*, let. 62, št. 1, 32-36.
- PLAVŠAK, N. (2003): "Podlage za odgovornost (131. člen)", v: Juhart, M., Plavšak, N., ur., *Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del)*, 1. knjiga, Ljubljana, GV Založba, 683-755.
- ROBERTS, P. (2018): "Love, Attention and Teaching: Dostoevsky's the Brothers Karamazov", *Open Review of Educational Research*, let. 5, št. 1, 1-15.
- ROSENSHIELD, G. (1998): "Crime and Redemption, Russian and American Style: Dostoevsky, Buckley, Mailer, Styron and Their Wards", *The Slavic and East European Journal*, let. 42, št. 4, 677-709.
- SCHEIN, E. H. (1985): *Organizational culture and leadership*, San Francisco, Jossey-Bass Publishers.
- SHARKEY, C. M. (2003): "Punitive Damages as Societal Damages", *Yale Law Review*, let. 113, št. 2, 349-454.

SHERRY, P. (2003): *Images of Redemption: Understanding Soteriology Through Art and Literature*, London; New York, T & T Clark.

SMITH, J. W. D. (1950): "A Study of Sin and Salvation in Terms of C. G. Jung's Psychology", *Scottish Journal of Theology*, let. 3, št. 4, 397-408.

SVETLIČ, R. (2015): "Trpljenje in udomačitev biti človeka", Škof, L. in drugi, ur., *Trpljenje, Poligrafi*, let. 20, št. 79-80, 115-126.

TALIADOROS, J. (2016): "The Roots of Punitive Damages at Common Law: A Longer History", *Cleveland State Law Review*, let. 64, št. 2, 251-302.

TOPLAK PEROVIČ, B. (2017): *Odvračilni učinek zasebnopravnega varstva*, doktorska disertacija, Ljubljana, Evropska pravna fakulteta.

TUCKER, J. G. (2008): *Profane Challenge and Orthodox Response in Dostoevsky's "Crime and Punishment"*, Amsterdam; New York, Rodopi.

VARL, M. (2016): "Elementi kaznovalne odškodnine v slovenskem pravu", *Zbornik znanstvenih razprav*, let. 76, 235-264.

Višje sodišče v Ljubljani (2012): *Sodba I Cp 2628/2012*, Ljubljana.

VUKSANOVIČ, I. (2011): "Kaznovalna funkcija odškodnin v praksi?", *Pravna praksa*, let. 2011, št. 22, 11-13.

WEINGERL, P. (2017): *Effective judicial protection and damages in EU law: the case for the deterrent effect*, Thesis (D.Phil.), Oxford, University of Oxford, Social Sciences Division, Faculty of Law, University College.

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP), Uradni list RS, št. 16/07 - uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13, 56/15 in 63/16 - ZKUASP.

Zakon o poslovni skrivnosti (ZPosS), Uradni list RS, št. 22/19.